

ชื่อเรื่อง บทบาทขององค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ป่า : กรณีศึกษาป่าชุมชน โลกหินลาด
อำเภอเมืองและอำเภอแควดำ จังหวัดมหาสารคาม

ผู้วิจัย อวยชัย วัฒนา **ปริญญา ศศ.ม. (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา)**

กรรมการที่ปรึกษา	อาจารย์ถวัลย์ ภูถวัลย์	ประธานกรรมการ
	ดร.รังสรรค์ สิงห์เลิศ	กรรมการ
	อาจารย์ทชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ	กรรมการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2549

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน บทบาทขององค์กรชุมชนและผลกระทบจากการอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาด การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาในพื้นที่ป่าชุมชน โลกหินลาด ครอบคลุมพื้นที่ 20 หมู่บ้าน 5 ตำบล ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอแควดำ จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ แกนนำและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาด ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น พระสงฆ์ ครูและนักเรียน รองผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานป่าไม้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ 3 ฉบับ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แกนนำและสมาชิกองค์กร แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับอนุรักษ์ป่า แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ทางราชการที่รับผิดชอบ ซึ่งพบว่าป่าชุมชน โลกหินลาด เป็นป่าที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์นานาชนิด แต่เมื่อชุมชนขยายตัวขึ้นประกอบกับประเทศไทยมีการวางแผนพัฒนาไปในแนวทางอุตสาหกรรม ทำให้มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ และมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจจนป่าชุมชน โลกหินลาดจากเดิมที่มีกว่าหมื่นไร่ เหลือพื้นที่เพียง 2,622 ไร่ ในปัจจุบัน

จากการที่ภาครัฐมีโครงการปลูกป่าสาธิตในพื้นที่ชุมชน โลกหินลาด เนื่องจากเชื่อในอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันต่อต้านเพราะเชื่อว่าจะเป็นการทำลายป่ามากกว่าสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ป่า เป็นที่มาของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาด ซึ่งองค์กรชุมชนองค์กรนี้ ได้รวบรวมชาวบ้านจากพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอแควดำ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 5 ตำบล 20 หมู่บ้าน เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง เรียกร้องให้ภาครัฐมอบบทบาทการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าให้เป็นของชุมชน

พร้อมทั้งให้ยุติโครงการปลูกป่าสาธิต องค์กรชาวบ้านมีความเชื่อว่าป่าเป็นสมบัติของส่วนรวมที่อยู่คู่กับชุมชนมานานจึงมีความรู้สึกผูกพันหวงแหนและมีการใช้ประโยชน์ร่วมกันโดยกติกาของสังคมที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มิได้เกิดขึ้นเพราะกฎข้อบังคับของกฎหมายหรือพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ นอกจากนั้นกระแสอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และกระแสประชาสังคมที่แผ่อิทธิพลมาจากนักวิชาการทั้งภายในและภายนอกประเทศ เป็นตัวกระตุ้นสำคัญให้ชาวบ้านลุกขึ้นแสดงความเป็นเจ้าของป่าและมีส่วนร่วมในการจัดการให้เป็นป่าของชุมชนมิใช่ป่าของทางราชการเช่นในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบันได้บัญญัติไว้หลายมาตราส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนมีส่วนร่วมในกระบวนการอื่นๆ อีกหลายด้าน ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาดที่ทำงานเชื่อมโยงกับองค์กรอื่นๆ ได้อย่างกว้างขวางเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ป่าชุมชน โลกหินลาดฟื้นตัวขึ้น มีพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์เจริญเติบโตเกิดขึ้นมากมาย ทำให้ป่ามีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ ทั้งต่อการดำรงชีพของประชาชนรอบๆ ป่า ส่วนผลกระทบจากการอนุรักษ์ป่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อป่าชุมชน โลกหินลาดและชุมชนรอบๆ ป่า 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพมีการกำหนดแนวเขตป่าที่ชัดเจนได้พื้นที่ป่ามี การอนุรักษ์ป่าโดยองค์กรชุมชนทำให้สภาพป่าฟื้นตัว อย่างรวดเร็วภายในระยะเวลาเพียง 3 ปี ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ด้านเศรษฐกิจปรากฏว่าหลังจากการอนุรักษ์และการฟื้นตัวของป่าเกิดขึ้นชาวบ้านสามารถเก็บเห็ด หางของป่าและสมุนไพรมาจำหน่ายมีรายได้ครอบครัวละหลายหมื่นบาท ชาวบ้านจำนวนมากสามารถยังชีพด้วยผลิตผลจากป่าตลอดทั้งปี ผลจากการรวมตัวเป็นกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาดก่อให้เกิดการขยายองค์กรเป็นกลุ่มสนใจและกลุ่มอาชีพอีกหลายกลุ่ม เช่นกลุ่มหมอยาพื้นบ้าน กลุ่มส่งเสริมอาชีพสตรี กลุ่ม 1 ตำบล 1 หนึ่งผลิตภัณฑ์และกลุ่มการเกษตรป่าชุมชน โลกหินลาด เป็นต้น ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่าชาวบ้านมีความรักสามัคคี มีการรวมกลุ่มเพื่อรักษาสมบัติของส่วนรวมชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่า มีการใช้ประโยชน์จากป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือที่ดีในการอนุรักษ์ป่าระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน

จากการศึกษาครั้งนี้จะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์ป่าโดยองค์กรชุมชนสามารถทำได้ และจะทำได้ดียิ่งขึ้นหากได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนภายใต้แนวคิดการมีส่วนร่วม ดังนั้นการอนุรักษ์ป่าโดยองค์กรชุมชนจึงเป็นแนวคิดหนึ่งที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องรับนำมาใช้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

TITLE : The Role of People's Organization in the Community Forest Conservation ; A Case of Kok Hinlahd Community Forest, Muang district and Kaedam district, Mahasarakham province.

AUTHOR : Uaychai Wata **DEGREE :** M.A. (Social Science for Development)

ADVISORS : Mr.Tawan Putawan Chairman
Dr.Rangsan Singhalert Committee
Mr.Tatchawat Laosuwan Committee

RAJABHAT MAHASAKHAM UNIVERSITY, 2006

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study a role of community organization background 2) to study the affect from conservation in Kok Hin Lahd Forest. The researcher had studied in Kok Hin Lahd forest covering 20 villages, 5 tambons in Muang district and Kaedam district, Mahasarakham province.

The sample group for this study was divided into 2 groups. One was a related people group and the other was a related state group. The related people group which consisted of local leader, the community forest conservation village, local wisdom professor, monk, teacher and student. The related state group comprised with official of the office of Mahasarakham Regional Forestry, Head of village Tambon Administration Organization. and Province Administration Organization. Data collected by interviewing and observing. The tool in use consisted of 3 interviews for local wisdom people and official of the office of Mahasarakham Regional Forestry. The study was found out that Kok Hin Lahd forest was rich biodiversity for centuries. The park was a fruitful of tree species and contained of natural food for local people who living around boundaries. Nowadays the rapidly expanding population, rapid economic development and expanding agricultural areas contributed to difficulties of containing forest destruction, the remained forest was only 2,622 rais.

The Thai government policy has encouraged the expansion of the forest plantation to Kok Hin Lahd forest community. The local people believed that the project will cause adverse effect more than improve the land. They had a greater willingness for their rights to protect the forest. They work together to against the forest officials. They formed to establish Kok Hin Lahd community forest organization which consisted of 5 tambon 20 villages from Muang district and Kaedum district, Maha Sarakham province. The network forced the power of officials to demand the recovery of the forest and take care the land by themselves. Furthermore they reclaimed to discontinue the forest plantation project. The people believed the forest was the heart and mind of the community for very long period. They have strong sense of ownership of the forest, has been long term use the natural resources under threat the traditional obligations from many generations, never have any experiences by the Forest laws.

There was numerous information from network parties and the organizations which supported the local people idea and promoted their interest in carrying out long term protection and changed the role in forest management instead of the role of the forest officials. In addition to Thai law, it was stated that the rights and freedom of the Thai people to preserve and restore the traditional cultures, knowledge and local arts of their local community, and participated in the management, maintenance, preservation and utilization of natural resources and environment in a balanced way. The broader participant of local people linked to network organizations which was strengthen the role of conservation and protection the forest. As a result, the forest had become to be a rich biodiversity and the villagers were received benefits from the forest products.

Three effective factors that have undertaken to Kok Hin Lahd community forest conservation were 1) geography sector, the recovery forest has demarcation of boundaries. 2) economic sector, the forest was where the people be able to go to look for forest products and herbs through the year. The income per household from collect mushrooms for selling was no less than 10,000 baht a year. The group of the people in community was expanded into many groups of interests and jobs, such as a group of local medicine, a group of women carrier promotion, a group of One tambon One product, and a group of agriforest. 3) society and culture sector, the group of local people was enhanced social harmony and the unity, performed sense of public

preservation, respect to forest resources, set rules to use of forest products, and particularly to create co operations among state institutions, local organizations, and third parties.

From the study, it is clear that conserving forest by local people in a community is capable to achieve the forest preservation. It will be best served in the long run depending on the relationship between the government and local communities. In conclusion, conservation forest by local communities is a sign of the move towards greater challenge for achieving a stable and protective forest.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY